

OKUL PSİKOLOJİK DANIŞMANLARININ COVID-19 DÖNEMİNDE UZAKTAN EĞİTİMLE YÜRÜTÜLEN REHBERLİK HİZMETLERİNE İLİŞKİN DENEYİMLERİ

EXPERIENCES OF SCHOOL PSYCHOLOGICAL COUNSELLORS ON GUIDANCE SERVICES PROVIDED BY DISTANCE EDUCATION DURING COVID-19 PERIOD

M. Furkan Tunç¹, Ali Özdemir²

ÖZ: Bu araştırmanın amacı, COVID-19 döneminde uzaktan eğitim sürecinde görev yapan okul psikolojik danışmanlarının rehberlik hizmetlerine yönelik deneyimlerinin incelenmesidir. Hızla değişen pandemi sürecinde, eğitimdeki gereksinimler, öğretmenlerin sorumlulukları ve hem öğrencilerin hem de ebeveynlerinin beklentileri de doğal olarak değişmiştir. COVID-19 sebebiyle yürütülen uzaktan eğitim sürecinde okul rehberlik hizmetlerine yönelik psikolojik danışmanların görüşlerine yer verilen bu araştırma, fenomenoloji deseninde 7 okul psikolojik danışmanının katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Veriler, yarı-yapılandırılmış görüşmelerle toplanmış ve tematik analizle değerlendirilmiştir. Sonuçlar, danışmanların rehberlik hizmetlerini yürütmede zorlandığını, okul, veli ve öğrencilerle iletişimde sıkıntılar yaşadığını göstermiştir. Ayrıca, danışmanlar uzaktan eğitim araçlarının daha işlevsel hale getirilmesi ve ders saatlerinin planlanmasının, ileride yaşanabilecek sorunların üstesinden gelinmesine katkı sağlayacağını belirtmiştir. Öğrencilerin, okul rehberlik hizmetlerinden yeterli düzeyde yararlanmadığı bulgulanmış ve bu durumun kimi sosyal becerilerde problemler yaratabileceği ifade edilmiştir. Okul psikolojik danışmanlarının bu süreçte karşılaştıkları zorluklar ve önerdikleri çözümler, rehberlik hizmetlerinin iyileştirilmesine yönelik önemli ipuçları sunmaktadır. Bu çalışmanın, uzaktan eğitim döneminde rehberlik hizmetlerinin etkinliğini artırmak için yapılacak düzenlemelere ışık tutacağı beklenmektedir.

Anahtar sözcükler: Okul psikolojik danışmanı, rehberlik hizmetleri, COVID-19, fenomenolojik araştırma

ABSTRACT: The aim of the study is to examine the experiences of school psychological counsellors working in the distance education process during the COVID-19 period regarding guidance services. In the rapidly changing pandemic process, the requirements in education, the responsibilities of teachers, and the expectations of both students and their parents have naturally changed. This research, which includes the views of psychological counsellors on school guidance services in the distance education process carried out due to COVID-19, was carried out with the participation of 7 school psychological counsellors in the phenomenology design. Data were collected through semi-structured interviews and analysed thematically. The results showed that counsellors had difficulties in conducting guidance services and had difficulties in communicating with schools, parents and students. In addition, counsellors stated that making distance education tools more functional and planning course hours would contribute to overcoming future problems. It was found that students did not benefit from school guidance services at an adequate level and this situation may cause problems in some social skills. The difficulties encountered by school counsellors in this process and the solutions they suggested provide important clues for the improvement of guidance services. This study is expected to shed light on the arrangements to be made to increase the effectiveness of guidance services in distance education.

Keywords: School psychological counseling, guidance services, COVID-19, phenomenological research

Bu makaleye atf vermek için:

Tunç, M.F. & Özdemir, A. (2024). Okul psikolojik danışmanlarının Covid-19 döneminde uzaktan eğitimle yürütülen rehberlik hizmetlerine ilişkin deneyimleri, *Trakya Eğitim Dergisi*, 14(3), 1555-1570.

Cite this article as:

Tunç, M.F. & Ozdemir, A. (2024). Experiences of school psychological counsellors on guidance services provided by distance education during Covid-19 period. *Trakya Journal of Education*, 14(3), 1555-1570.

¹ Arş. Gör., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul/Türkiye, e-mail: furkan.tunc@izu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6370-1507

² Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, İstanbul/Türkiye, e-mail: aliozdmr32@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6089-1966

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

The purpose of this qualitative research is to reveal the experiences of school counselors' guidance services carried out with distance education during the COVID-19 process. During the Covid-19 epidemic process, students from all levels need guidance services on different subjects. Psychological counselors, who are responsible for providing guidance services, are the active elements of this process. Psychological counselors, who are responsible for knowing the needs of every age level, had to help students cope with a different problem when a difficulty such as a pandemic emerged. Technology has become indispensable during the Covid-19 pandemic. In the era of isolation and social distance, the world; relied on technology to learn, live and communicate. We live in a world where internet access is no longer a commodity but a necessity. In the distance education process carried out due to COVID-19, the opinions of psychological counselors on school guidance services are not sufficiently included. Although there are studies on online counseling experiences of psychological counselors, there are no studies on guidance services. Although it is thought that this qualitative research will contribute to fill this gap in the literature, it is thought that it will reveal the needs and deficiencies in guidance services, considering the possibility of global crises such as pandemics in the future. It is thought that by revealing these needs, individuals at the education level can be prepared before extraordinary conditions occur.

Method

This research, in which psychological counselors shared their experiences about the guidance and psychological counseling services carried out through distance education, was designed with a phenomenological research design, one of the qualitative research methods. Phenomenological studies are often used to find the essence of experiences that are not entirely unfamiliar but cannot be fully conceptualized. In phenomenological studies, individual interviews, observations and focus group interviews are used as data collection methods. In this study, the selection of school counselors working in the pandemic process as participants was carried out through criterion sampling, which is one of the purposive sampling methods. With the criterion sampling type, participants who meet the predetermined criteria are studied. The criterion of being actively working in an educational institution in the distance education process in the 2020-2021 academic year of the school counselors participating in the research was taken into consideration. The study group of the research consists of 7 school counselors who actively work in the province of Istanbul during the distance education process.

Findings

In this study, in which the experiences of school counselors of the COVID-19 pandemic on guidance services were explored, the themes of experientialism and planning/possibilities were obtained as a result of data analysis. As a result of the expressions obtained from the 2 themes; 6 categories and 20 codes were reached as a result of the analysis of these. As a result of this study, which explored the experiences of school psychological counselors regarding guidance services in the online process, seven interrelated components were identified. These are (1) the efficiency of the guidance services, (2) the emotions experienced while providing the guidance services, (3) the factors that make the work of the guidance services difficult/easy, (4) the technological possibilities in the online applications, (5) the suggestions for the online services, and (6) the professional guidance services. guiding services.

Discussion and Conclusion

According to the findings based on the experiences of the school counselor, the online process is inefficient, the uncertainty creates feelings of hopelessness and constraint, the parent-student profile is seriously effective in the process, the technological opportunities are considered sufficient even though there is an insufficient infrastructure, a guidance hour should be included in the curriculum, In addition, it is seen that more frequent seminars should be organized for parents, and finally, personal-social guidance is frequently used in the process.

GİRİŞ

Çin'in Wuhan şehrinde 2019'un aralık ayında sebebi belirlenemeyen bir hastalık olarak gün yüzüne çıkan Coronavirüs, ilk olarak doktorlar tarafından solunum yolu hastalığı şeklinde betimlenmiştir. Dünya Sağlık Örgütü, hastalığın pandemi olduğunu 11 Mart 2020 tarihinde açıklamıştır (WHO, 2020). Çok kısa zamanda milyonlarca insan bu hastalığa maruz kalmıştır. Ayrıca, küresel çapta bir kriz olan Coronavirüs; eğitim, sağlık, siyaset, ekonomi ve psikolojik ve sosyolojik birçok alanı etkilemiştir ve etkilemeye de devam etmektedir.

Uzaktan eğitimin etkililik yönüne değinen çalışmaların sayısı, salgın döneminde artmıştır (Al Balas, et al. (2020); Arciaga, et al. (2022); Camargo, et al. (2020); Cicha, et al. (2022); Sanches (2021); Schneider & Council, (2021). Edelhauser ve Lupu-Dima (2020) Romanya'da salgının etkisiyle uzaktan eğitimin üniversite öğrencileri üzerindeki zorluklarını araştırmışlardır. Çin ile Türkiye örnekleri üzerinden Coronavirüs sürecinde uzaktan eğitim süreçlerini karşılaştıran bir çalışmada (Yaman, 2021) her iki ülkenin de pandeminin seyrine göre hareket ettiği görülmüştür. Kimi zaman yüz yüze yürütülen süreç, vaka sayılarının arttığı dönemlerde uzaktan şekilde yürütülmekle birlikte hibrit (karma) eğitim modeli de tercih edilmiştir. Salgının her iki ülke için de vazgeçilmez bir durum olduğu vurgulanırken teknolojik alt yapıların daha da geliştirilmesi tavsiye edilmiştir. Ayrıca, eğitimde fırsat eşitliği vurgusu yapılarak sınıflarda kamera sisteminin kurulmasını ve teknolojik donanımına sahip olmayan ailelere ekonomik destek verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Okul öncesi dönemdeki çocukları ve annelerinin pandemi sürecinden etkilenme durumlarının annelerin ifadeleri ile incelendiği bir çalışmada (Tuzcuoğlu, 2021), çocukların davranışlarında ne tür değişiklikler olduğu sorusuna yanıt olarak anneler; ders saatlerindeki farklılıkları göstermişlerdir. İnternet kullanımlarındaki artış aynı zamanda başka problemleri yaratmıştır.

Salgının olumsuz etkileri, birçok farklı yaş aralığındaki bireyler üstünde yürütülen çeşitli çalışmalarla ortaya konmuştur (Alsharif, et al. (2021); Chi et al. (2022); Fiolet, et. al (2022); Meo, et al., 2021; Söner ve Gültekin, 2021; Söner ve Kartol, 2022; Tregoning, et al., 2021). Türk Psikiyatri Derneğinin (2021) yapmış olduğu bir araştırmada COVID-19'la beraber, okul öncesi döneminde yer alan çocuklarda, ebeveynlerinden ayrılma korkusu, konuşma becerisinde sorunlar, yemek ve uyku problemleri; okul çağındaki çocuklarda, saldırganlık odaklanmada zorlanma; ergen bireylerde ise içe kapanma, anksiyete, üzüntü ve alkol kullanımı gibi riskli davranışlar görülebildiği saptanmıştır. (Türkiye Psikiyatri Derneği, 2021). Ayrıca, yetişkin bireylerde ise, salgın dönemi öncesinde ruhsal sıkıntıları olan ve sağlık hizmetinde çalışan personellerin pandemi krizi ile stres yaratan durumlara karşı daha yoğun tepkiler verebildikleri aktarılmaktadır (Chi et al., 2022). Yürütülmüş olan çalışmalarda Coronavirüs'ün kişilerde en çok depresyon ve kaygıyı (Campos et al., 2020; Huang ve Zhao, 2020; Zhang et al., 2020); umutsuzluğu ve intihar düşüncelerini (Lee et al., 2020) tetiklediği ifade edilmektedir. Aykut ve Aykut (2020)'a göre Coronavirüs, bazı kişilerde çaresizlik ve ölüm korkusunu arttırmıştır. Sosyal izolasyon, kişilerin ruh sağlığına negatif olarak etki etmiş ve var olan psikolojik destek ihtiyaçlarını arttırmıştır (Bilge ve Bilge, 2020). Özdoğan ve Berkant (2020), salgın sürecindeki uzaktan eğitime dair ortak görüşleri araştırdıkları başka bir araştırmada uzaktan eğitimin artı ve eksilerinin olduğuna değinmişlerdir. Zaman ve mekân yönünden bağımsızlık, derslerin yeniden izlenebilmesi, kayıt altına alınabilmesi ve son olarak bu sayede hastalıktan korunmayı sağlaması sürecin avantajları olarak aktarılabilir. Motivasyon konusunda yaşanan zorluklar, teknolojik alt yapı eksikliği, sosyal izolasyon nedeniyle sosyalleşememe ve bu sürece hazırlıksız yakalanma sorunları dezavantajlar olarak sunulabilir.

Farklı yaş gruplarında yer alan her bireyi ciddi düzeyde etkilemiş olan bu süreç, özellikle küçük yaş grubundaki öğrencilerin sosyal, kişisel ve duygusal gelişimlerini ciddi düzeyde olumsuz etkilemiştir. Özellikle bu yaş grubunda önemli bir boyut olan sosyal gelişim ve oyun oynama becerisi, pandemi nedeniyle sekteye uğramıştır. Bu yaş grubunda yer alan çocuklardan ayrı olarak; ebeveynlerinden en az biri sağlık çalışanı olan, pandemi nedeniyle yakınlarını kaybeden veya salgının getirdiği ekonomik kriz nedeniyle yakınları işsiz kalan birçok çocuk, daha farklı zorluklarla da baş etmek zorunda kalmıştır ve bu zorluklar farklı araştırmalarda konu olarak ele alınmıştır (Imran et al., 2020; Xiang et al., 2020; Gregus et al., 2021; Zhu et al., 2021). Bahsedilenler kapsamında, bu süreçten en fazla etkilenen grubun çocuklar olduğu anlaşılmaktadır. Bu yüzden onlara ihtiyaç duydukları desteğin sağlanması ve özellikle gelişimsel dönemlerinde çok önemli bir kavram olan güven duygusunun sağlanması çok önemlidir. Yapılan çalışmalarda, günlük rutinlerin sürekliliği ve koşulların yarattığı durum göz önüne alındığında çocukların ruh sağlığını korumada ebeveynlerinin bilgilendirmelerinin olumlu etki ettiği görülmektedir (Aral vd., 2020; Wang et al., 2020; Çaykuş ve Çaykuş, 2020). Brooks et al. (2020) göre pandemi salgın döneminde, çocuklar en çok sosyal desteğe ihtiyaç duymuşlardır. Bu gibi olağanüstü durumlarında çocuklar, sosyal destek için arkadaşlarıyla iletişim kurmaya ve onlarla oyun oynamaya daha çok ihtiyaç duyarlar.

Ülkemizde 11 Mart 2020’de görülen ilk vakanın ardından okul öncesi, ilkököl, ortaokul, lise ve yükseköğretim kademelerinde eğitime 3 hafta boyunca ara verilmiştir. Ardından 23 Mart 2020 tarihinde Millî Eğitim Bakanlığı ve YÖK tarafından alınan karar ile birlikte yüz yüze eğitim yerine uzaktan eğitim sürecine geçilmiştir. Ülkemizde, Millî Eğitim Bakanlığı’nın Eğitim Bilişim Ağı sistemi ile üniversitelerin uzaktan eğitim sistemlerinden bütün süreç yürütülmeye çalışılmıştır (Kahraman, 2020). Eğitimin niteliği bu süreçte de tartışma konusu olmaya devam etmiştir. Tartışmalar çerçevesinde bireyler yaşanan sorunlara stres ve kaygı duyarak yanıt vermişlerdir. Belirlenen uzaktan eğitim sisteminin farklı uygulama teknikleri vardır ve bunların arasında çevrimiçi öğrenme türleri yaygın olarak kullanılmaktadır. Çevrimiçi yöntemler, senkronize (eş zamanlı) ve asenkronize (eş zamansız) veya hibrit (karma) yöntem şeklinde sürdürülebilmektedir. Senkronik yöntemde, öğretmen ve öğrenciler belirlenen bir zamanda çevrimiçi bir ortamda bir araya gelirler (Fidalgo et al., 2020). Bu süreç, yüz yüze eğitime yakın bir durum yaratılmak adına anlık olarak görüşlerin bildirilmesine, tartışmaların yapılmasına ve soru sorulmasına imkân vermektedir. Asenkronik eğitimde ise öğretmenler ve öğrenciler aynı zaman diliminde bir araya gelememekte ve öğrenciler uygun oldukları bir vakitte belirlenen site üzerinden ders içeriğine erişebilirler.

COVID-19 süreci boyunca yaşanan problemler göz önünde bulundurularak eğitim sektöründe öğrencilerin psikolojik gelişimlerini en yakından takip eden psikolojik danışmanların uzaktan eğitim sürecinde verilen rehberlik hizmetlerine dair görüşlerini bildirmeleri ilerleyen zamanlarda oluşabilecek olağanüstü durumlar karşısında önlem alınabilmesine olanak sağlayacaktır. Bu nitel araştırmanın amacı, COVID-19 sürecinde okul psikolojik danışmanlarının uzaktan eğitimle yürütülen rehberlik hizmetleri deneyimlerinin ortaya çıkarılmasıdır. Rehberlik, öğrencinin gelişim dönemlerinin her birinde kendini kabul ederek tanınmasını, karşı karşıya kaldığı sorunlara çözüm üretebilmesini ve bunların sonucunda kendisini gerçekleştirmesini sağlamak amacıyla yürütülen bir süreçtir (Yeşilyaprak, 2010). Rehberlik hizmetleri sayesinde birey çevresine başarılı bir şekilde uyum sağlayabilir (Şahin, 2016). Her insan yaşamı boyunca kararlar almak zorunda kalabilir ve bu durum bir uzmanın desteğini gerektirebilir (Girgin, 2012). Okul öncesi dönemden başlayarak her öğrenci; ortaöğretim, yükseköğretim ve hatta lisansüstü eğitim süresince rehberlik hizmetlerine ihtiyaç duyar (Yeşilyaprak, 2010).

COVID-19 salgın süreci boyunca da her kademedeki öğrenci farklı konularda rehberlik hizmetlerine gereksinim duymaktadır. Rehberlik hizmetlerini vermekle yükümlü olan psikolojik danışmanlar ise bu sürecin aktif elemanlarıdır. Okul psikolojik danışmanlarının yanı sıra, branş öğretmenleri, veliler, öğrenciler ve okul yöneticilerinin karşılıklı profesyonelliğini içeren rehberlik hizmetlerine yönelik çalışmaların literatürde yer aldığı görülmektedir (Camadan ve Sezgin, 2012; Can ve Nikolayidis, 2021). Fakat ülkemizdeki rehberlik hizmetlerinin insancıl ve demokratik olmaktan ziyade daha çok merkezîyetçi ve otoriter bir bakış açısıyla yürütülmektedir. Bu problemin önüne geçilebilmesi için, rehberlik servisinin kişiler arasında bir bağlantı olması (Meşeci, vd., 2007), okul personelinin bu hizmet ile ilgili eğitim alması (Can, 2010) ve ekip çalışmasının anlayış çerçevesinde yürütülerek süreç odaklı bir programa gereksinimin olduğu (Özbaş ve Yalçın, 2017) belirtilmektedir. İhtiyaç duyulan bu hizmetlerin uygulamaya sokulması rehberlik hizmetlerinin etkililiğini artırabilir. Yapılan çalışmalar, uzaktan eğitim sürecinde öğrencilerin özellikle stres ve kaygı gibi duygusal problemler ve sorumluluk konusunda desteğe ihtiyaç duyduklarını (Müller, 2008; Kimotho, 2018) belirtmektedir. Bunlara yönelik olarak psikolojik danışmanların sunduğu rehberlik hizmetlerinin geniş çapta ele alınması, değerlendirilmesi gerekmektedir. Öğrencilerin sosyal izolasyon sebebiyle zaman yönetiminde ve kimi zaman da aile yaşantılarıyla sorunlar deneyimledikleri ve bu dışsal öğelerin öğrenme ortamını etkilediği bilinmektedir (Street, 2010). Bu ve buna benzer deneyimlere sahip bireylerin öğretim sistemi içerisinde sürdürülebilirliğini sağlamak ve gelişmelerine fırsat tanımak adına rehberlik hizmetlerinin önemi görülmektedir. Psikolojik danışmanlar, okullardaki öğrencilere rehberlik hizmetleri vererek onların kişisel değişim/gelişimlerine katkı sağladığı ve kriz anlarında ne tür baş etme becerilerini geliştirmeye ihtiyacı olduklarını fark ettirdiği bilinmektedir. Çevrimiçi psikolojik yardım almaya yönelik yapılan çalışmaların birinde (Poyrazlı ve Can, 2020) özellikle toplum tarafından “yardım alıyor” etiketlenmesine maruz kalarak bundan olumsuz etkilenen bireylerin online psikolojik danışma sayesinde bu kaygılarının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Özdemir ve Barut (2020) tarafından yürütülen bir araştırmada, çevrimiçi psikolojik destek alınmanın tipki geleneksel psikolojik danışma sürecinde olduğu gibi avantajları ve dezavantajları olduğu sonucuna varmışlardır. Danışmanların farklı profilleri yardım sürecinin nasıl tercih edildiği noktasında en önemli faktördür. COVID-19 pandemisi küresel çapta kriz olarak ortaya çıkmıştır. Bu durumun değerlendirildiği bir başka çalışmada (Ulusoy ve Cihangül, 2020) psikolojik danışmanların Coronavirüs sürecindeki krize müdahale deneyimlerini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda, psikolojik danışmanlar kendileri için uzaktan eğitime yönelik eğitimlerin verilmesi gerektiğini ifade ederken öğrenciler için ise teknolojinin etkili kullanılmasına yönelik eğitimin ihtiyaç olduğunu aktarmışlardır.

COVID-19 sebebiyle yürütülen uzaktan eğitim sürecinde okul rehberlik hizmetlerine yönelik psikolojik danışmanların görüşlerine yeterince yer verilmemektedir. Salgın dolayısıyla yaklaşık 1,5 yıl boyunca okullarına gidemeyen, normalin dışında bir olaylar silsilesinin içinde kendini bulan küçük yaş grubundaki öğrenciler, pandemi sürecinde ne gibi rehberlik hizmetlerinden yararlanmışlardır, bu süreçte yaşadıkları olumsuz olaylara rehberlik hizmetleri ne düzeyde iyileştirici yönde katkı sağlamıştır gibi sorular bu araştırmada odaklanılan konulardan bazılarıdır. Özellikle rehberlik hizmetlerine yönelik öğretmenlerin görüşlerine yer verilen çalışmaya rastlanmıştır (Can ve Nikolayidis, 2021). Psikolojik danışmanların çevrimiçi danışmanlık deneyimlerine ilişkin çalışmalar (Şahin, 2021; Poyrazlı ve Can, 2020) olmakla birlikte rehberlik hizmetlerine yönelik ifadelerin yer aldığı çalışmalar bulunmamaktadır. Bu nitel araştırmanın, literatürdeki bu boşluğu doldurmaya yönelik katkı sağlayacağı düşünülmekle beraber ilerleyen zamanlarda pandemi gibi küresel krizlerin ortaya çıkma olasılığı göz önünde bulundurularak rehberlik hizmetlerindeki ihtiyaçları ve eksiklikleri ortaya koyacağı düşünülmektedir. Bu ihtiyaçların ortaya çıkarılması ile eğitim kademesindeki bireylerin olağanüstü şartlar oluşmadan hazırlıklı olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı, salgın döneminde uzaktan eğitim yoluyla yürütülen rehberlik hizmetlerine yönelik olarak psikolojik danışmanların deneyimlerinin keşfedilmesidir.

Araştırmanın alt amaçları:

- Okul psikolojik danışmanlarının uzaktan eğitim sürecindeki deneyimlerinin nasıl başladığını keşfetmek,
- Psikolojik danışmanların ifadeleri ile rehberlik hizmetlerinin etkililiğini keşfetmek,
- Rehberlik hizmetleri sunulurken okul psikolojik danışmanlarda oluşan duyguları betimlemek,
- Okul psikolojik danışmanlarının deneyimleri sonucunda çevrimiçi sürecin zorluklarını ve kolaylıklarını anlamak,
- Uzaktan eğitim sürecine yönelik çıktıların neler olduğunu belirlemek,
- Rehberlik hizmetlerinin nasıl yürütüldüğünü keşfetmektir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Psikolojik danışmanların uzaktan eğitim sürecinde yaşamış oldukları uzaktan eğitim yoluyla yürütülen rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin deneyimlerini paylaştıkları bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim (fenomenolojik) araştırma deseniyle desenlenmiştir. Fenomenoloji çalışmaları, genel olarak tamamen yabancı olunmayan ama bütünüyle de kavramsallaştıramadığımız deneyimlerin özünü bulmak için kullanılır. Olgu bilim, kişi veya grupların deneyimlerini derinlemesine betimlemeyi amaçlayan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bireysel görüşme, gözlem, odak grup görüşmeleri bu amaçla kullanılır (Akdağ, 2019).

Çalışma Grubu

Araştırmanın katılımcılarını pandemi sürecinde çalışan okul psikolojik danışmanları oluşturmaktadır. Bu araştırmada, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örneklemede yeterli kritere sahip bireylerle derinlemesine çalışma fırsatı elde edilmektedir. Araştırmaya katılan okul psikolojik danışmanların 2020-2021 eğitim-öğretim döneminde, uzaktan eğitim sürecinde aktif olarak bir eğitim kurumunda çalışıyor olma kriteri dikkate alınmıştır. Uzaktan eğitim sürecinde aktif olarak çalışmayan (izinli, görevde olmayan vb.) psikolojik danışmanlar araştırma örneklemeine dâhil edilmemiştir. Araştırmanın çalışma grubunu uzaktan eğitim sürecinde aktif bir şekilde İstanbul ilinde çalışan 7 okul psikolojik danışman oluşturmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan okul psikolojik danışmanların yaş aralığı 27-38 olup katılımcıların tamamı Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik lisans bölümünden mezundur. Katılımcılar, lise (n=3), ilkökul (n=3) ve okul öncesi (n=1) olmak üzere farklı eğitim kademelerinde görev yapmaktadır. Çalışmaya katılanlardan gönüllü katılım onayı alınmıştır. Katılımcıların isimleri

istenmeden tamamen gönüllülük ve gizlilik esasına dayalı olarak çalışma grubu oluşturulmuştur. Çalışmada yer alan katılımcılar K1, K2, K3, K7 şeklinde kodlanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1.

Katılımcılar

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Kademesi
Katılımcı 1	31	Kadın	İlkokul
Katılımcı 2	28	Kadın	Okul öncesi
Katılımcı 3	29	Erkek	İlkokul
Katılımcı 4	27	Kadın	İlkokul
Katılımcı 5	38	Erkek	Lise
Katılımcı 6	29	Kadın	Lise
Katılımcı 7	30	Erkek	Lise

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmacılar fenomenolojik çalışmalarda genellikle görüşme tekniğini kullanırlar. Bu nitel araştırmada da görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın verilerini toplamak için araştırmacılar tarafından araştırmanın amaçlarına uygun olarak oluşturulan yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Çalışmanın amaçları doğrultusunda, araştırma soruları ilgili literatür ve profesyonel yargılar temel alınarak oluşturulmuştur. Ayrıca, görüşme formunun oluşturulması ve son halinin verilmesinde bir uzman heyetinin görüşüne başvurulmuş ve bu form daha sonra dil ve anlatım uygunluğunun değerlendirilmesi için Türk dili ve edebiyatı alanında uzman bir öğretim üyesine verilmiştir. Görüşme formu bu şekilde doldurulmuş ve mevcut çalışma için veri toplamak amacıyla kullanılmıştır. Katılımcılara görüşmelerin sesli olarak kaydedilip kaydedilemeyeceği sorulmuştur. Kabul edenler görüşmelerin ses kaydına alınmasına izin vermiş, kabul etmeyenlerin ise araştırma sorularına verdikleri yanıtlar görüşme sırasında canlı olarak yazıya dökülmüştür. Görüşmeler mümkün olduğunca uzun tutulmuş; görüşmelerden elde edilen veriler kaydedilmiş ve teyit için katılımcılara verilmiş; tüm araştırma süreci ayrıntılı olarak anlatılmış; araştırmanın çeşitli boyutlarında (amaçlar, sorular, yöntem vb.) tutarlılık sağlanmaya çalışılmış; uzman görüşüyle teyit edilebilirlik mekanizması işletilmiş ve araştırmanın bütününde uzman görüşlerine başvurulmuştur. Geçerlilik (iç), aktarılabilirlik (dış) ve tutarlılık bu şekilde sağlanmıştır. Böylece araştırmanın inandırıcılığı (iç geçerlilik), aktarılabilirliği (dış geçerlilik), tutarlılığı (iç güvenilirlik) ve teyit edilebilirliği (dış güvenilirlik) garanti altına alınmaya çalışılmıştır.

Görüşme soruları

1. Bu süreçte rehberlik hizmetlerinin verimliliği hakkında neler söylersiniz?
2. Öğrencilerinize rehberlik hizmetlerini uzaktan yürütürken en çok hangi duyguları deneyimlediniz?
3. Çevrimiçi yürütülen bu süreçte işinizi zorlaştıran veya kolaylaştıran neler oldu?
4. Çevrimiçi uygulamalar yoluyla yürütülen süreçte teknolojik olanaklarınız hakkında neler söylersiniz?
5. İlerleyen zamanlarda böyle bir süreç yaşanma ihtimalini düşünerek rehberlik hizmetlerinin çevrimiçi yürütülmesine yönelik önerileriniz nelerdir?
6. Rehberlik hizmetlerinden en çok hangisi/lerini bu süreçte profesyonel olarak sundunuz?

Araştırmanın verileri, fenomenolojik desene uygun olacak şekilde elde edilmiş ve analiz sürecinde fenomenolojik analizden faydalanılmıştır. Bu tip araştırmalarda veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yöneliktir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bundan dolayı, analiz sürecinde verilerin kavramsallaştırılması ve olguların aktarılmasına yardımcı olacak şekilde temaların oluşturulması amaçlanmıştır.

Araştırmanın verileri fenomenoloji yönteminin analiz sürecine uygun olarak samimiyet, açıklama ve sınıflandırma süreçlerinden geçerek analiz edilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2006), nitel araştırmanın veri analizi kısmını, kodlama, temaların keşfi, kod ve temaların düzenlenmesi ve bulgulara dayalı yorum yapılması olmak üzere 4 aşama olarak sıralamaktadır. Araştırmada, öncelikle görüşme kayıtları listelenmiş ve görüşme soruları birkaç kez okunmuştur. Güvenilir kayıtlar elde edildikten sonra veriler gruplandırılıp son metindeki anlam kategorileri analiz edilmiştir. Verilerde elde edilen kelime, cümle ve paragraflar arasında uygun kelimeler kod olarak işaretlenmiştir. Bu işlem hem araştırmacı hem de başka bir uzman tarafından ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. Elde edilen kodlamalar arasında benzer olanlar bir araya getirilmiş ve farklı olanlar ayrı bir kod olarak işlenmiştir. Kavramlar gruplanıp kategorize edilmiş ve kategorilere isimler verilmiştir. Gruplamalardan sonra kategoriler arasında kıyaslamalar yapılmıştır. Kategorilerin belirlenmesinden sonra tablo oluşturulmuş ve kategorilere örnek olabilecek kelimelerle tablo zenginleştirilmiştir. Çalışmaya katılan yedi okul psikolojik danışmanın isimlerine ve cinsiyetlerine bakılmaksızın birden yediye kadar numara verilmiştir. Araştırma verilerinin analizi sonucunda, 2 tema, 6 kategori ve 20 kod belirlenmiş ve verilerin analizi gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Etik İzinleri

Yapılan bu çalışmada araştırma etiği ilkeleri gözetilmiş olup gerekli etik kurul izinleri alınmıştır. Etik kurul izni kapsamında; (Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü), (09.09.2022), (07-16) sayılı belge alınmıştır.

BULGULAR

Görüşme formunda bulunan sorulara katılımcıların verdikleri cevaplar doğrultusunda çalışmada aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

A- Rehberlik Hizmetlerinin Verimliliği: Okul psikolojik danışmanları farklı eğitim kademelerine bağlı olarak çevrimiçi yürütülen rehberlik hizmetlerine yönelik görüşlerini ifade ettiler. Okul ve veli profilinin özellikle verimlilik anlamında sürece ciddi etki ettiğini belirttiler. Mesleğin yapısı gereği yüz yüze iletişimin önemine dikkat çeken okul psikolojik danışmanları, pandemi yüzünden bu durumdan mahrum kalmanın mesleki yetersizlik durumunu yarattığını aktardılar.

B- Rehberlik Hizmetlerini Sunarken Deneyimlenen Duygular: Okul psikolojik danışmanlarının çevrimiçi sürece dair en yoğun hissettikleri duygu kısıtlanmışlık ve yetersizlikti. Mesleki yeterliliklerini yerine getirme konusunda deneyimlenen sıkışmışlık hissini kimi zaman umutsuzluğa ve ciddi düzeyde motivasyon düşüklüğüne yol açtığını belirttiler.

C- Rehberlik Hizmetlerine Dair İşi Zorlaştıran/Kolaylaştıran Faktörler: Rehberlik hizmetlerinin uzaktan yürütülmesinde; sürecin belirsizliği ve çevrimiçi uygulamalara öğrencilerin katılımının az olması en çok zorlayan konulardı. Sınıf öğretmenleri ve idare ile olan iletişimdeki esneklik, velilerin seminerlere daha sık katılması, bu sürecin daha kolay aşılmasına yardımcı olan faktörler olarak ifade edildi.

D- Çevrimiçi Uygulamalardaki Teknolojik Olanaklar: Okul psikolojik danışmanları teknolojik olanaklar bakımından herhangi bir sıkıntı deneyimlemediklerini aktardılar.

E- Gelecek Yıllardaki Muhtemel Çevrimiçi Rehberlik Hizmetlerine Yönelik Öneriler: Okul programına rehberlik saati gibi bir dersin eklenmesi, velilere ve okul psikolojik danışmanlarına yönelik daha çok seminer sunulması talepleri okul psikolojik danışmanlar tarafından öneriler olarak sunuldu.

F- Rehberlik Hizmetlerinden Profesyonel Olarak Sunulanlar: Özellikle sürecin doğal bir sonucu olarak hangi yaş kademesinde olursa olsun kişisel-sosyal rehberliğin sıklıkla süreçte kullanıldığı aktarıldı.

COVID-19 pandemisinin okul psikolojik danışmanlarının rehberlik hizmetlerine yönelik deneyimlerinin keşfedildiği bu araştırmada veri analizi sonucunda yaşantısallık ve planlama/olanaklar temaları elde edilmiştir. Temalardan elde edilen ifadeler sonucunda 6 kategoriye ve bu kategorilerin analizleri sonucunda da 20 koda ulaşılmıştır. Temalar altında ortaya çıkan kategorilere ve kodlara ilişkin bulgular aşağıda verilmiştir (Tablo 2).

Tablo 2.

Bireysel görüşme sonucunda elde edilen tema, kategori ve kodlar

Tema	Kategori	Kod
Yaşantısallık	Rehberlik Hizmetlerinin Verimliliği	Zorlanma Etkili olma Verimsizlik
	Rehberlik Hizmetlerini Sunarken Deneyimlenen Duygular	Tedirginlik Kısıtlanmışlık Mutluluk
	Rehberlik Hizmetlerine Dair İş Zorlaştırıcı/Kolaylaştırıcı Faktörler	Öğrenci yetersizliği Konsültasyon yetersizliği Veli profili Milli Eğitim Bakanlığı ve Öğretmenlerle iş birliği
Planlama/Olanaklar	Çevrimiçi Uygulamalardaki Teknolojik Olanaklar	Teknolojik yetersizlik Yeterlilik Kişisel sorun yaşamama
	Gelecek Yıllardaki Muhtemel Çevrimiçi Rehberlik Hizmetlerine Yönelik Öneriler	Veli seminerlerini artırma Dijitalleşme Rehberlik saatinin ve ders saatlerinin adil planlanması
	Rehberlik Hizmetlerinden Profesyonel Olarak Sunulanlar	Uyum sağlayıcı Gelişimsel rehberlik Mesleki rehberlik Kişisel-sosyal rehberlik

Araştırmaya katılan okul psikolojik danışmanların ifadeleri çerçevesinde, çevrimiçi yürütülen rehberlik hizmetlerine yönelik olarak temel bileşenler; rehberlik hizmetlerinin verimliliği, rehberlik hizmetlerini sunarken deneyimlenen duygular, rehberlik hizmetlerine dair iş zorlaştırıcı/kolaylaştırıcı faktörler, çevrimiçi uygulamalardaki teknolojik olanaklar, gelecek yıllardaki muhtemel çevrimiçi rehberlik hizmetlerine yönelik öneriler ve rehberlik hizmetlerinden profesyonel olarak sunulanlar şeklindedir. İzleyen paragraflarda çevrimiçi rehberlik hizmetlerine dair deneyimlerin yapısını oluşturan bileşenler ayrıntılarıyla betimlenmiş ve katılımcılardan elde edilen doğrudan alıntılarla aşağıda sunulmuştur.

A- Rehberlik Hizmetlerinin Verimliliği: Katılımcıların birçoğu rehberlik hizmetlerinin verimliliğinden şikâyet etmeye yönelik görüş bildirmişlerdir. Örneğin, Katılımcı 1 “*Şöyle söyleyebilirim ilkokul için en azından bir ilkokulda görev yapan biri olarak ben çok çok zorlandım uzaktan eğitim sürecinde. Çünkü öğrencilere zaten ulaşmak, onların katılımlarını sağlamak çok zordu. Okulum benim dezavantajlı bir bölgede veli profili çok iyi değil o yüzden öğrenci profiliniz de ne yazık ki aynı şekilde kötü. Eğitim sürecindeki online görüşmelerimizde 30 kişilik bir sınıfta on kişi diyebilirim. O da en iyi sınıflarımız, en kalabalık sınıflarımız, 10-15 olduğumuz en fazla o kadar. Yani bu şekilde bir yıl boyunca 5 kişiye devam eden sınıflarımız da oldu ne yazık ki. Onun için uzaktan eğitim süreci ilkokulda çok fazla olumlu geçmedi. Biraz yetersiz kaldığımız düşünüyorum*” ifadeleriyle sürecin verimsizliğini aktarmıştır.

Katılımcı 4 sadece kendisinin değil okulda çalışan diğer branş öğretmenlerinin de sürece dair verimsizliğini aktardı:

“Biz bu süreci eğitimle birlikte desteklememize rağmen, veli, okul, öğretmen iş birliğiyle çalışmamıza rağmen dönüşte maalesef ki çocuklar sınıf öğretmenlerimizden de duyduğumuz, sanki çocuk sıfırlanmış, hani eğitim olarak, davranış olarak da tabii ki de rehberlik anlamında da, davranış problemleri olarak da çok zorlandık. Hatta bunu yani onun davranış geliştirmeyi, tekrar çerçeve planımıza dâhil ettik. Bununla ilgili her kademedede eğitim vermeye özen gösterdik. Özellikle ve çocuklarla tabii ki de birebir ilgilendik”

Katılımcı 2 diğer psikolojik danışmanlardan farklı olarak “*Ya şöyle kesinlikle etkili olduğunu düşünüyorum. Çünkü benim yaş grubum itibariyle dört yaş grubu çocuklarım vardı mesela. İki yaşındayken pandemiyle tanışmışlardı ve iki yaşındayken dünyaya biraz daha sosyal bir şekilde adım attıkları yaş grubuydu. Ve o nedenle çok fazla etkilenmişlerdi. Öyle söyleyeyim yani. Hani çok fazla titizlik noktasında olan çocuklarımız vardı. Korkan, yaklaşmayan çocuklarımız vardı, yanlış bilgilendirilmiş çocuklar da vardı. Çok kaygılılardı bu noktada. Veliler de çok kaygılı yaklaşıtları için çok izole bir ortamda yetiştirmişlerdi. Hepsini değildi ama bir kısmı böyleydi. Ve benim en azından onlara, çocuklara pandemi sürecini nasıl aktarmaları gerektiğini anlatmam gerçekten birçok yanlış düzeltmiş oldu*” ifadeleriyle pandemi sürecinin çocuklar ve aileler üzerinde etkili olduğunu aktardı.

B- Rehberlik Hizmetlerini Sunarken Deneyimlenen Duygular: Katılımcıların nerdeyse tamamı süreçte olumsuz duyguları daha sık deneyimlediklerini ifade etmişlerdir ve buna ek olarak psikolojik danışmanların mesleklerini yerine getirebildiği oranda koşullar ne olursa olsun mutlu olabildikleri de gözlemlenmiştir. Örneğin, Katılımcı 3 “*Yani ilk başlarda bir tedirginlik vardı online yaptığım için. Çünkü uygulamaları kullanma açısından da sıkıntılar vardı yani öğrenme aşamasındaydım ama öğrendikten sonra onun rahatlığını da görünce aslında duygusal anlamda sıkıntı olmadı. Yani kendi adıma duygular anlamında ilk tedirginliğim sonra gitti ama onun dışında pandemiye atlatmayla ilgili görüşmelerde tabii ki destek olduğum için de mutluluk hissettim yani*” ifadelerini kullanarak sürecin başlarında duygusal anlamda zorlandığını fakat sonrasında hem alışmanın etkisi hem de başkalarına yardımcı olmanın verdiği mutlulukla toparlandığını aktardı. Katılımcı 5 ise “*Birkaç tane öğrencimize ulaşabildik o süreç içerisinde ya da tercih zamanında daha fazla öğrencimize ulaşabildik, birazcık suni gibi oldu. Yüz yüze bir temas kuramadığımız için görüşme esnasındaki samimiyeti ben şahsen yakalayamadım. Duygu olarak da birazcık kısıtlanmışlık gibi bir his vardı. Kısıtlanmış ve çalışma görevimizi yerine getiremiyor gibi bir his oluştu bende*” sözleri ile aslında mesleğin temel bileşenlerinden biri olan duygusal yakınlığın önemini vurguladı ve ek olarak çevrimiçi uygulamalar karşısında yeterlilik yönünden de öz eleştiri yaptığını aktardı.

Katılımcı 6 bu kategorinin ana kodlarından biri olan kısıtlanmışlık hissine ve öğrencilerin de kendilerini yeterince ifade edemediğine dair deneyimlerini şu şekilde aktardı:

“Öğrencilerle görüşme yaparken özellikle online görüşme sırasında öğrencilere jest ve mimiklerini pek fazla tanımlayamıyoruz. Bu yüzden de aktif olarak hani duygusal olarak öğrencileri anlamakta zorlandığımı düşündüm çünkü onlineda öğrenciler ev içinde oldukları için hani net bir şekilde yüz yüze olduğu kadar duygularımı yansıtamadılar. Ben bu konularda zorlandım. Biraz kendimi kısıtlanmış hissettim hani tepki verme anlamında da kısıtlanmış hissettim çünkü karşı taraftan yüz yüze olduğu kadar net tepkiler alamadım.”

C- Rehberlik Hizmetlerine Dair İşi Zorlaştıran/Kolaylaştıran Faktörler: Bu kategori altında okul psikolojik danışmanları özellikle veli ve öğrenci profilinden kaynaklanan problemlerini dile getirdiler.

Katılımcı 1 “*Öğrenci yetersizliği işimi en çok zorlaştıran oldu. Onun dışında öğrencilerimin EBA'yı aktif kullanmamaları. İlkokul olduğu için öğrencimin direkt bana ulaşması çok zordu. Yani bir lise bir ortaokula belki pek arayabilir ama ilkokulda öğrenci direk aramıyor. Veli gruplarında da biz zaten yokuz o yüzden öğrenciye ulaşmam çok zor oldu. Hep araya aracı olarak sınıf öğretmenlerimizi katmak zorunda kaldık her sınıf öğretmenimiz aynı duyarlılıkta ne yazık ki olmadı. Hani kimi seminer paylaşımlarımızı gruplarına paylaşmayan öğretmenlerimiz oldu. Bu attığımız projeleri paylaşma yandan oldu hani bu noktada gerçekten bizim için sıkıntı oldu*” ifadeleri ile çalıştığı kademenin yarattığı öğrenciyle doğrudan iletişim kuramamanın zorluğundan yakınırken aynı zamanda diğer branş öğretmenlerinin bazılarıyla yeterli düzeyde iş birliği içinde çalışmadıklarını söyledi. Aynı katılımcı, işini kolaylaştıran kısmı “*Ben geçen sene atandım yani atandığım ilk seneydi. Bu noktada aslında uyum sağlamak kolay oldu. Bir anda yoğun bir tempoya girmek yerine alışma sürecimde biraz daha kolaylık oldu. En azından hem okula hem çevreye yeni bir şehre, kültüre alışmam noktasında. Hani okulda 6 saat çalışmak yerine uzaktan eğitimde istediğim saatleri kendim belirleyip o şekilde bir düzen oluşturmuştuk. Bu noktada çok kolaylık oldu*” sözleriyle yeni atanan bir psikolojik danışman olarak uzaktan eğitim sürecinin iş yükü anlamında yarattığı rahatlığın kişisel olarak faydasını gördüğünü ifade etti.

Katılımcı 4 süreçte çok zorlandıklarını ve Katılımcı 1'den farklı olarak öğretmenlerle iş birliğinde bulunabildiklerini şu ifadelerle dile getirdi:

“İşimi zorlaştıran şeyler ondan başlayayım tabii çünkü gerçekten bizim için zor bir süreçtir. Sebebini de şöyle açıklamak istiyorum. Bizim okulumuzun veli profiliyle alakalıydı biraz bu süreç. Biraz da imkânla, yetersizlik ile alakalıydı. Hani uzaktan bir şeyler yapmaya çalışıyorsunuz, çok şey yapamıyorsunuz. Hem sayı anlamında büyük bir okulda çalışıyorum. Rehberlik anlamında az kişiyiz hem de ailelerin maddi maddiyat durumu olarak. Çoğu zaman internet olmuyor, tableti, telefonu, onlinedan da ulaşamıyoruz. İşimizi kolaylaştıran şeyler okuldaki öğretmenlerle olan iş birliği ve Milli Eğitim de bizi bu konuda bizi çok destekledi.”

D- Çevrimiçi Uygulamalardaki Teknolojik Olanaklar: Bu kategoriye dair verilen ifadelerde okul psikolojik danışmanlarının ciddi sıkıntılar yaşamadığı ve özellikle MEB’in bu konuda yeterli düzeyde destek verdiği görülmektedir. Katılımcı 3 ise genel çerçevenin dışında kalarak “Bilgisayarlarımız çok donanımlı değil. Yani bu ekonomik sorunlar biz MEB’de çalışan insanları zorladı çünkü benim kendi laptopum nereden bakarsanız bir on yıllık bir laptop yani çok hızlı değil, bu bir dezavantaj. Bu pandemiyi fırsata çeviren insanlar oldu. Fiyatlar birden çok yükseldi kur artışı da yani telefon ya da cihazlarımızı güncelleyemedik. Bu anlamda desteklenebilirdik. Milli Eğitim’de çalışan insanların teknolojik destek adı altında farklı ödemeler yapılabilir. Aslında bir kişinin kendi özelinde bir ihtiyacı değil de çünkü bunu kullanmak zorundayız” sürecin yarattığı ekonomik zorluklara da değindi ve MEB tarafından daha etkili yardımların yapılması gerektiğine inandığını aktardı.

Katılımcı 5 “Kendi olanaklarım hakkında bir kısıtlanma durumum olmadı. Her türlü uzaktan eğitim ya da uzaktan erişim, uzaktan iletişim programını uygulamalarda kullanabiliyordum. Kendi aldığımız eğitimler içerisinde bunları kullandık. Öğretmenlerle toplantılarımızı uzaktan yaptık ancak karşı taraftan öğrenci ve velilerimizin bazı konularda kısıtlı olduğunu deneyimledik. Bazı öğrencilerimizin ulaşamaması gibi bir durum oldu” sözleriyle teknolojik olanaklarının yeterli olduğunu ancak veli ve öğrenci tarafında bazı yetersizliklere şahit olduklarını ifade etti.

Katılımcı 6 “Benim yani kendi şahsım adına herhangi bir sıkıntı yaşamadım, programları kullanabildim. Hani öğrencilerin istediği tarzda istediği şekilde öğrencilere ulaşabildim. Kendim bir kısıtlama yaşadığımı düşünmüyorum” diyerek teknolojik olanak yönünden sıkıntı yaşamadığını ifade etmiştir.

E- Gelecek Yıllardaki Muhtemel Çevrimiçi Rehberlik Hizmetlerine Yönelik Öneriler: Bu kategori altında okul psikolojik danışmanlarının özellikle seminerlerin artırılması ve rehberlik saati gibi bir dersin okul programına eklenmesi başlıkları altında toplandıkları görülmektedir. Örneğin, Katılımcı 2 “Keşke biraz daha veli seminerlerimi fazla tutsaymışım çünkü ben bu okula geldiğimde bana hissettirilen izlenim velilerin çokbilmiş olduğuydu. 2 yıllık deneyimin ardından keşke pandemi sürecinde veli seminerlerini, veli kanallarımı daha sıkı bir şekilde tutsaymışım diyorum çünkü çok basit bir şeyin bile farkına varmayabiliyorlar. Velilerime daha fazla bilgilendirici çalışma yapabiliyordum çünkü bu noktada veliler sandığının aksine çok yetersizlermiş” ifadeleri ile özeleştiriye bulunarak ilerleyen zamanlara yönelik önerilerde bulundu.

Katılımcı 3, “Zaten şu an e-rehberlik ile beraber biraz dijitalin içine girdik. Bize daha farklı uygulamaları öğretme anlamında eğitimler verilebilir çünkü bir iki programa bağlı kalmadan belki de kişiyi daha farklı açılardan görebileceğimiz teknolojiyle, örneğim gerçekliği artırılmış uygulamalarla görüşme yapma şansımız bize daha avantaj sağlayabilir çünkü biz duygularla iş yapan insanlar yani mesleğimiz gereği. Öğrenmeye daha fazla zaman ayırmam gerektiğini öğrendim yani teknolojik olarak yetersiz olduğumu hissettim. Bir de ders saatlerini tamamen yüz yüze olan dersi onlinea aktardılar. Öyle de olunca biz biraz geri planda kalmak zorunda kaldık çünkü çocuk günlük 6 saat ekranın karşısında kala kala sıkılıyor. Bu öğrencilere hadi gelin rehberlik saati demek bizim içimize el vermiyordu yani” diyerek aslında çağımıza uygun olacak şekilde sanal dünyanın da yeniden düzenlenmesi gerektiğini ifade etti.

Katılımcı 5 “Uzaktan eğitimde öğrencilerin bize ulaşabilmesi için ders programlarında bizim de bir yerimizin olması, ders saati veyahut da ek bir süreç olarak bizim de dâhil edilmemiz daha etkili olabilir” deneyimlerini bu şekilde aktarmıştır.

F- Rehberlik Hizmetlerinden Profesyonel Olarak Sunulanlar: Sürecin doğal bir uzantısı olarak kişisel-sosyal rehberliğin sıklıkla kullandığı ve buna ek olarak da gelişimsel ve eğitsel rehberlik hizmetlerinden de faydalanıldığı ifade edilmektedir.

Katılımcı 1 genel kaniya uygun olacak şekilde kişisel-sosyal rehberliğe ağırlık verdiklerini şu şekilde ifade etti:

“Yani öncelikle pandemi sürecin en başında ilk kez evlerimize girdiğimiz okulların kapandığı zamanda uyum sağlayıcı rehberliği çok fazla kullandık ve güzel bir şekilde tamamladığımızı düşünüyorum. Onun dışında kişisel-sosyal rehberlik daha fazla götürdük. Özellikle birinci sınıflarda psikolojik sağlamlık, mesela pandemi süreciyle birlikte bence hedeflerimiz arasına giren bir konu. Onun dışında akademik konular ya da eğitsel, mesleki konularda ne yazık ki çok fazla bir çalışma yapamadık çünkü öğrencinin daha çok evde uyum sağlama, ödev yapma, derste dikkat, evde aile içi iletişim ya da evde zaman geçirme gibi konulara daha fazla ihtiyaç duydular. Zaman yönetimi çok fazla çalıştım ve başarılı olduğumu düşünüyorum. Onun dışında verimli ders çalışma yöntemleri çok. Çocukları artık kendi bir dıştan kontrollü olmadığı için kendi oto kontrollerini sağlayabilecekleri konuları özellikle vermeye çalıştık”

Katılımcı 4 diğer katılımcıların genel cevaplarına ek olarak önleyici, gelişimsel, eğitsel rehberlik hizmetlerinin her birine yönelik çalışmalar yaptıklarından bahsetti:

“Mesleki ve sosyal rehberliği kullandık. Bu çocukta bu süreçte çocukların korkularını, kaygılarını azaltmak için rutin hayatlarına devam etmelerini sağlayabilmek için çünkü çocuklar bu süreç tamamen online sisteme bağlandığı için canı derste girdi, giremedi ya da girmek istemedi ya da imkânı olmadı. Bu konuda zaten velilerden bize en fazla aldığımız dönüştür. Ders çalışmak istemiyor, motive olamıyor, dersin başına geçmiyor. Çok uzaklaştı eğitim sürecinde bu yüzden eğitsel rehberlik de bu teşvik amaçlı ya da sonrasında okula uyum sağlamaları için çocuklara kullandık diyebilirim. Gelişimsel rehberlik aynı şekilde çünkü çocuklar her şeyden uzaklaşıp evin içine kapandılar ama aynı zamanda gelişim süreçleri de dönemlerinde devam etti. Hatta biz ilkokul olmamıza rağmen COVID-19 sürecini anlattık ve bu konuda hastalığın etkileri, ruhsal belirtileri, fiziksel belirtileri, çocukların verdiği ruhsal tepkiler bu konuda bilgilendirme yaptık. 0-5 yaş altı, 11, 12 ve 18 yaş bunlara da dikkat ettik çünkü hepsinin gelişim dönemi içinde bulunduğu dönem çok farklı. Hepsinin pandemi sürecinde yakalandığı yaş aralığı çok farklı. O yüzden hepsinin tepkisi de çok farklı. Bir de önleyici rehberliği de kullandık diyebilirim. Bu süreç olduğunda ne kadar süreceğini bilmediğimiz için ve devamında çocukların okula devamın da çok sıkıntı yaşamamaları için önleyici rehberliği de kullandık diyebilirim.”

Katılımcı 6 *“Benim karşılaştığım pandeminin getirisi kişisel-sosyal rehberlik alanında yıl içinde çok fazla öğrencim bana ulaştı. Özellikle evde durma, kilo alma sorunları, kendi beden imajı, lisede çalıştığım için ergenliğin getirdiği sorunlar gibi durumlarda talepler oldu. Tercih danışmanlığı döneminde akademik ve mesleki alanlarda da görüşmeler yaptık”* çalıştığı kademenin gelişimsel dönemine özgü olan problemler konusunda kendisine danışıldığını ifade etti.

Katılımcı 7 ise *“Bu süreçte eğitsel rehberlik biraz arka planda kaldı, kişisel-sosyal rehberlik daha ön plandaydı. En çok sunduğum da kişisel-sosyal rehberlik alanıydı”* diğer birçok katılımcı gibi kişisel-sosyal rehberlik alanının ağırlıkta olduğuna değindi.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Okul psikolojik danışmanlarının çevrim içi süreçteki rehberlik hizmetlerine yönelik deneyimlerinin keşfedildiği bu çalışma sonucunda birbiriyle ilişkili yedi bileşen tespit edilmiştir. Bunlar, (1) rehberlik hizmetlerinin verimliliği, (2) rehberlik hizmetlerini sunarken deneyimlenen duygular, (3) rehberlik hizmetlerine dair işi zorlaştıran/kolaylaştıran faktörler, (4) çevrimiçi uygulamalardaki teknolojik olanaklar, (5) çevrimiçi hizmetlere yönelik öneriler ve (6) profesyonel olarak sunulan rehberlik hizmetleri. Bu bölümde fenomenin yapısını oluşturan bileşenler, alanda yapılmış çalışmalar ışığında tartışılacaktır.

Okul psikolojik danışmanın deneyimlerine dayanan bulgularda çevrimiçi sürecin verimsiz ilerlediği, belirsizliğin umutsuzluk, kısıtlanmışlık hislerini yarattığı, veli-öğrenci profilinin süreçte ciddi etkili olduğu,

her ne kadar yetersiz bir alt yapı olsa da teknolojik olanakların yeterli görüldüğü, özellikle ders programına bir rehberlik saati konulması gerektiği, ayrıca velilere daha sık seminerler düzenlenmesi gerektiği ve son olarak kişisel-sosyal rehberliğin süreçte sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Çalışmanın bulguları ile literatürdeki araştırmalar arasından benzerlikler vardır. Bunlardan birinde rehberlik hizmetlerinin öğrencinin motivasyonunda etkili olduğu ve özellikle uyumlu alakalı problemlerin çözümünde yardımcı olduğu görülmektedir (Akbaba ve Batıkan, 2017). Çalışmanın sonuçlarına benzer olan, rehberlik hizmetlerinin verilmesi sürecinde öğretmenlerle iş birliğinin öğrencinin sorununu çözmede ve ona yardımcı olmada etkili olduğudur (Karataş ve Şahin Baltacı, 2013). Ayrıca okul yöneticileri ile olan ilişki de rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinde kolaylaştırıcı bir faktör olarak görülebilir. Yurtdışında yapılan bir araştırmada (De Paepe et al., 2018), uzaktan eğitim sürecinin pozitif yönü olarak teknoloji kullanım becerisinin ve farkındalığının artması bulgulanmıştır. Bu araştırmaya ek olarak, De Neui & Dodge (2006), uzaktan eğitimin zamandan ve mekândan bağımsız olmasına dikkat çekerken; Horspol & Lange (2012), ev-okul arasındaki gidiş-gelişlerinin olmamasını zaman anlamında tasarruf olarak değerlendirmektedir.

Bu dönemde eğitim sürecine dair problemlerin, teknolojik sorunlardan ve uzaktan eğitim sürecini yöneten bireyler arasındaki iletişimsizlikten kaynaklandığı söylenebilir. Bu durum literatürde yer alan diğer çalışmalarla (PHA, 2020) benzerlik göstermektedir. Çalışmanın katılımcılarından birkaçı kimi zaman idarenin iş yükünün kendilerine aktarıldığını belirtmiştir ki bu bulgu da başka bir araştırmanın sonucu ile benzer nitelik taşımaktadır (Can ve Nikolayidis, (2021). Katılımcıların ifadelerinde özellikle verimlilik konusunda okul yöneticileri ve öğretmenlerle iş birliğinin rehberlik hizmetlerinin sunulmasında ciddi etki ettiği görülmekte ve bu bulgu Camadan ve Sezgin (2012)'in yaptığı araştırmanın sonucuyla desteklenmektedir.

Çalışmanın sonuçlarına göre, rehberlik hizmetlerinin en etkili olduğu gruplardan biri velilerdir. Velilere yönelik yapılan seminerlerin pandemi sürecinde veli-öğrenci iletişimine katkı sağladığı ve farkındalık kazandırdığı görülmektedir. Bu sonuca benzer şekilde, Tagay ve Savi Çakar (2017)'a göre de rehberlik hizmetleri doğrultusunda verilen seminer ve bilgilendirme toplantılarının faydalı olduğu aktarılmaktadır.

Çalışmanın sonuçlarına bakıldığında okul psikolojik danışmanlarını en çok zorlayan konulardan biri veli-öğrenci profili olarak görülmektedir. Bu konuda ebeveyn ve çocuk arasındaki iletişim önem kazanmaktadır. Almanya'da gerçekleştirilen bir araştırmada, pandemi sürecinde çocuklarının bağımsızlığını destekleyen, duygusal bağı olumlu yönden ele alan aileler, onların sosyal ilişkilerini sağlıklı yürütmesine ve çocukların iyi oluş düzeylerinin yüksek olmasına katkı sağlamaktadır. (Neubauer et al., 2021). Bir başka çalışmada velilerin iletişim yoksunluğu ve çocuklarıyla yeterince ilgilenmemeleri bu hizmeti sekteye uğratmaktadır (Akpınar ve Bengisoy, 2017). Veli profilinden farklı olarak öğretmenlerin de süreci kimi zaman zora soktukları katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Parmaksız ve Gök (2018), yaptıkları çalışma sonucunda öğretmenlerin rehberlik hizmetlerine yönelik iş birliği konusundaki isteksizliklerinin süreci olumsuz etkilediğini aktarmışlardır. Okul psikolojik danışmanlarının çevrimiçi rehberlik hizmetlerine yönelik önerileri arasında yer alan etkililik konusu yapılan bir çalışmanın sonucunda da elde edilmiştir (Sezer ve Can, 2019).

Çalışma bulgularından biri de rehberlik hizmetlerinin özellikle çevrimiçi süreçler için çok daha fazla geliştirilmesi gerektiğine yöneliktir. Bu sonuca benzer olarak, literatürde bir çalışmanın niteliği dikkat çekmektedir (Poyraz, 2006). Katılımcıların süreçte hissettiği kısıtlanmışlık, umutsuzluk, kaygı ve şaşkınlık gibi duygular alan yazında yer alan başka bir çalışma sonuçlarıyla benzerlik taşımaktadır (Şahin, 2021).

Çalışmanın genel bulgularından hareketle, okul rehberlik hizmetlerinin çevrim içi yürütülmesi halinde özellikle velilerin bu sürece etkin ve bilinçli katılım sağlamaları, öğrencilerin toplantılara katılımlarının artması, rehberlik saati gibi daha önceden planlanmış bir dersin programlara hızlıca uyarlanması önerilmektedir. Ayrıca hem okul personelleri hem de MEB düzeyinde, okul psikolojik danışmanların görevlerini daha etkili yürütmeleri bakımından iş birliğinin sağlam bir şekilde kurulması gerektiği görülmektedir. Buna benzer olacak şekilde yürütülmekte olan e-rehberlik hizmetlerinin geliştirilmesi çevrimiçi yürütülmek zorunda kalınmasa bile tercihen öğrencilere alternatif olarak etkili bir yol olarak sunulabilir.

Bu araştırmanın sınırlılık ve önerilerine dair şunlar söylenebilir:

1. Veri kaynağı sadece araştırmaya dâhil olan psikolojik danışmanlar olduğundan araştırmadan elde edilecek sonuçlar, sadece bu kişilerin ifadeleriyle sınırlıdır.
2. Araştırma sürecinde yapılan görüşmelerin pandemi sebebiyle online (çevrimiçi) gerçekleştirilmesi sınırlılıklardan biridir.
3. Fenomenolojik yaklaşımdan farklı olan diğer nitel araştırma yaklaşımlarıyla uzaktan eğitim sürecine yönelik çalışmalara yer verilmesi literatür kapsamını genişletebilir.
4. Uzaktan eğitim sürecine dair özellikle salgın döneminde geliştirilen/uyarlanan ölçeklerin kullanılması ile nicel araştırmaların yapılması konuya dair genelleme yapılmasına olanak verebilir.

KAYNAKÇA

- Ağır, M. S. (2017). Eğitsel rehberlik çalışmalarının önemi. *HAYEF Journal of Education*, 14(2), 183-202.
- Akbaba, A. ve Batikan, T. (2017). Okul yönetici ve sınıf rehber öğretmenlerinin okullardaki rehberlik servisleri hakkındaki görüşleri: Van örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (11), 89-122.
- Akpınar, B. ve Bengisoy, A. (2017). Rehber öğretmenlerin okul müdürlerinin rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşleri. *Curr Res Educ*, 3(3), 129-141.
- Akyürek, M. İ. (2020). Uzaktan eğitim: Bir alanyazın taraması. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-9.
- Al-Balas, M., Al-Balas, H. I., Jaber, H. M., Obeidat, K., Al-Balas, H., Aborajoo, E. A., Al-Taher, R., & Al-Balas, B. (2020). Distance learning in clinical medical education Amid COVID-19 pandemic in Jordan: Current situation, challenges, and perspectives. *BMC Medical Education*, 20(1), 341. <https://doi.org/10.1186/s12909-020-02257-4>
- Alsharif, W., & Qurashi, A. (2021). Effectiveness of COVID-19 diagnosis and management tools: A review. *Radiography*, 27(2), 682–687. <https://doi.org/10.1016/j.radi.2020.09.010>
- Arciaga, P. L., Calmes, D., Windokun, A., Pan, D., Dev, P., Ruff, H., & Bazargan-Hejazi, S. (2022). Distance learning during COVID-19 mitigates learning loss for interprofessional education. *Journal of The Society for Simulation in Healthcare*, 17(1), 68–69. <https://doi.org/10.1097/SIH.0000000000000600>
- Aykut, S. ve Aykut, S. (2020). COVID-19 pandemisi ve travma sonrası stres bozukluğu temelinde sosyal hizmetin önemi. *Toplumsal Politika Dergisi*, 1(1), 56-66. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001821
- Bıçak, D. K. ve Demirbolat, A. O. (2019). Okul psikolojik danışmanlarının okul yöneticileri ve öğretmenlerden beklentileri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17(2), 236-257.
- Bingöl, B. (2019). *11. sınıf rehberlik programlarının öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi*, [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Siirt Üniversitesi.
- Brooks, S. K., Smith, L. E., Webster, R. K., Weston, D., Woodland, L., Hall, I., & Rubin, G. J. (2020). The impact of unplanned school closure on children's social contact: *Rapid Evidence Review Eurosurveillance*, 25(13). <https://doi.org/10.2807/1560-7917.ES.2020.25.13.2000188>
- Can, E. (2010, 20-22 Mayıs). İlköğretim okullarında görevli rehber öğretmenlerin karşılaştıkları sorunların incelenmesi. 9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (911-917). Elazığ.
- Camadan, F. ve Sezgin, F. (2012). İlköğretim okulu müdürlerinin okul rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşleri üzerine nitel bir araştırma. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 4(38).
- Camargo, C. P., Tempiski, P. Z., Busnardo, F. F., Martins, M. A., & Gemperli, R. (2020). Online learning and COVID-19: A meta-synthesis analysis. *Clinics (Sao Paulo, Brazil)*, 75. <https://doi.org/10.6061/clinics/2020/e2286>
- Campos, J., Martins, B. G., Campos, L. A., Marôco, J., Saadiq, R. A., & Ruano, R. (2020). Early Psychological Impact of the COVID-19 Pandemic in Brazil: A national survey. *Journal of Clinical Medicine*, 9(9), 2976. <https://doi.org/10.3390/jcm9092976>
- Chi, W. Y., Li, Y. D., Huang, H. C., Chan, T. E. H., Chow, S. Y., Su, J. H., Ferrall, L., Hung, C. F., & Wu, T. C. (2022). COVID-19 vaccine update: Vaccine effectiveness, SARS-CoV-2 variants, boosters,

- adverse effects, and immune correlates of protection. *Journal of Biomedical Science*, 29(1), 82. <https://doi.org/10.1186/s12929-022-00853-8>
- Cicha, K., Rutecka, P., Rizun, M., & Strzelecki, A. (2022). Distance learning support measures for teachers in Poland during the COVID-19 pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(13), 8031. <https://doi.org/10.3390/ijerph19138031>
- Creswell, J. W. (2002). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative* (Vol. 7). Prentice Hall Upper Saddle River.
- Çaykuş, E. T. ve Çaykuş, T. M. (2020). COVID-19 pandemi sürecinde çocukların psikolojik dayanıklılığını güçlendirme yolları: Ailelere, öğretmenlere ve ruh sağlığı uzmanlarına öneriler. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 95-113.
- Deneui, D. & Dodge, T. (2006). Asynchronous learning networks and student outcomes: The utility of online learning components in hybrid courses. *Journal of Instructional Psychology*, 33(4), 256-259.
- De Paep, L., Zhu, C. & DePryck, K. (2018). Drop-out, retention, satisfaction and attainment of online learners of Dutch in adult education. *International Journal on E-Learning*, 17(3), 303-323.
- Ertuğ, C. ve Nikolayidis, U. (2021). Okul rehberlik hizmetleri: Bir durum çalışması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 31(2), 647-665. <https://doi.org/10.18069/firatsbed.810831>
- Fidalgo, P., Thormann, J., Kulyk, O., & Lencastre, J. A. (2020). Students' perceptions on distance education: A multinational study. *International Journal of Educational Technology in Higher Education*, 17(1), 1-18. <https://doi.org/10.1186/s41239-020-00194-2>
- Fiolet, T., Kherabi, Y., MacDonald, C. J., Ghosn, J., & Peiffer-Smadja, N. (2022). Comparing COVID-19 vaccines for their characteristics, efficacy and effectiveness against SARS-CoV-2 and variants of concern: A narrative review. *Clinical Microbiology and Infection: The Official Publication of The European Society of Clinical Microbiology and Infectious Diseases*, 28(2), 202-221. <https://doi.org/10.1016/j.cmi.2021.10.005>
- Girgin, M. (2012). *Pedagojik değerler*. Vize Yayıncılık.
- Gök, A., Akif, M., & Parmaksız, İ. (2018). The difficulties of school counselors in the implementation of counseling and guidance services. *Ersoy University Journal of The Faculty of Education*, 47, 247-265.
- Gregus, S. J., Hernandez Rodriguez, J., Faith, M. A., & Failes, E. (2022). Parenting & children's psychological adjustment during the COVID-19. *School Psychology Review*, 51(2), 170-186. <https://doi.org/10.1080/2372966X.2021.1880873>
- Hatunoğlu, A. ve Hatunoğlu, Y. (2006). Okullarda verilen rehberlik hizmetlerinin problem alanlar. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(1), 333-338.
- Horspool, A., & Lange, C. (2012). Applying the scholarship of teaching and learning: Student perceptions, behaviours and success online and face-to-face. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 37(1), 73-88. <https://doi.org/10.1080/02602938.2010.496532>
- Huang, Y., & Zhao, N. (2020). Generalized anxiety disorder, depressive symptoms and sleep quality during COVID-19 in China: A web-based cross-sectional survey. *Psychiatry Research*, 288. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112954>
- Imran, A. S., Daudpota, S. M., Kastrati, Z., & Batra, R. (2020). Cross-cultural polarity and emotion detection using sentiment analysis and deep learning on COVID-19-related tweets. *Ieee Access*, 8, 181074-181090. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.3027350>
- Kahraman, M. E. (2020). COVID-19 salgınının uygulamalı derslere etkisi ve bu derslerin uzaktan eğitimle yürütülmesi: Temel tasarım dersi örneği. *Medeniyet Sanat Dergisi*, 6(1), 44-56. <https://doi.org/10.46641/medeniyetsanat.741737>
- Karataş, Z. ve Şahin Baltacı, H. (2013). Orta öğretim kurumlarında yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine yönelik okul müdürü, sınıf rehber öğretmeni, öğrenci ve okul rehber öğretmenin (psikolojik danışman) görüşlerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 427-460.
- Kartol, A. ve Söner, O. (2022). Adaptation of the Turkish version of the obsession with COVID-19 scale (TR-OCS): Its association with psychological distress and resilience. *Psicologia: Reflexao e Critica*, 35(1), 1-9. <https://doi.org/10.1186/s41155-022-00242-y>
- Kuzgun, Y. (2009). *Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş* (4. baskı). Nobel Yayınevi.
- Müller, T. (2008). Persistence of women in online degree-completion programs. *The International Review of Research in Open and Distance Learning*, 9(2), 1-18. <https://doi.org/10.19173/irrodl.v9i2.455>
- Kimotho, M. M. (2018). A review of the coping strategies used by male and female open and distance learning students. *African Research Journal of Education and Social Sciences*, 5(3), 1-11.

- Külahoğlu, Ş. (2001). Meslek gelişimine bütünsel bir bakış: Gottfredson'un Kuramı [An integral view in vocational development: Gottfredson's theory]. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(1).
- Lee, S. A., Jobe, M. C., Mathis, A. A., & Gibbons, J. A. (2020). Incremental validity of coronaphobia: Coronavirus anxiety explains depression, generalized anxiety, and death anxiety. *Journal of Anxiety Disorders*, 74, 102268. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102268>
- Li, Q., Guan, X., Wu, P., Wang, X., Zhou, L., Tong, Y., ... & Feng, Z. (2020). Early transmission dynamics in Wuhan, China, of novel coronavirus-infected pneumonia. *New England Journal of Medicine*. <https://doi.org/10.1056/NEJMoa2001316>
- Meo, S. A., Bukhari, I. A., Akram, J., Meo, A. S., & Klonoff, D. C. (2021). COVID-19 comparison of biological, pharmacological characteristics and adverse effects of Pfizer/BioNTech and Moderna vaccines. *European Review for Medical and Pharmacological Sciences*, 25(3), 1663–1669. https://doi.org/10.26355/eurrev_202102_24877
- Meşeci, F., Özcan, N., Bozdemir, P. (2007). Öğretmen ve müdürlerin okul psikolojik danışma ve rehberlik servisine yönelik algıları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 157-171.
- Neriman, A., Burçin, A. ve Kadan, G. (2020). COVID-19 sürecinde çocuklar: Gelişimsel ihtiyaçlar ve öneriler. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 360-379.
- Neubauer, A. B., Schmidt, A., Kramer, A. C., & Schmiedek, F. (2021). A little autonomy support goes a long way: Daily autonomy-supportive parenting, child well-being, parental need fulfillment, and change in child, family, and parent adjustment across the adaptation to the COVID-19 pandemic. *Child Development*. 92(5), 1679-1697. <https://doi.org/10.1111/cdev.13515>
- Oksal, A. ve Güner, F. (2018). Fransa ve Türkiye'deki okullarda yürütülen rehberlik hizmetlerinin incelenmesi (Karşılaştırmalı durum çalışması). *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 14(3), 231-249. <https://doi.org/10.17244/eku.300551>
- Özbaş, M. ve Yalçın, S. (2017). Okul müdürlerinin rehberlik hizmetlerinin yönetimine ilişkin performansları konusunda psikolojik danışman görüşleri. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 8(26), 62-77.
- Özdemir, M. B. ve Barut, Y. (2020). Psikolojik danışma uygulamalarında post modern bakış açısı: Çevrimiçi psikolojik danışma. *Kıbrıs Türk Psikiyatrisi ve Psikoloji Dergisi*, 2(3), 192-199.
- Özdoğan, A. Ç. ve Berkant, H. G. (2020). COVID-19 pandemi dönemindeki uzaktan eğitime ilişkin paydaş görüşlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi Salgın Sürecinde Türkiye'de ve Dünyada Eğitim*, 13-43. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.788118>
- Parmaksız, İ. ve Gök, A. (2018). Okul psikolojik danışmanlarının psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinde karşılaştıkları güçlükler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (47), 247-265. <https://doi.org/10.21764/mauefd.359595>
- PHA. (2020). COVID-19 (Coronavirus). *Public Health Agency*, 18(2), 99–100.
- Poyraz, C. (2006). Türkiye'deki rehberlik hizmetlerinin tarihsel gelişimi. *Hayef Journal of Education*, 3(2), 187-209.
- Poyrazlı, Ş. ve Ahmet, C. (2020). Çevrim içi psikolojik danışma: Etik kuralları, COVID-19 süreci, öneriler. *Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 3(1), 59-83.
- Sağlam, Y. ve Kanadlı, S. (2021). Nitel veri analizinde kodlama (5. baskı). Pegem Akademi.
- Sanches M. (2021). Research education, distance learning and the COVID-19 era. *Academic Psychiatry: The Journal of The American Association of Directors of Psychiatric Residency Training and The Association for Academic Psychiatry*, 45(5), 639–640. <https://doi.org/10.1007/s40596-020-01367-x>
- Schneider, S. L., & Council, M. L. (2021). Distance learning in the era of COVID-19. *Archives of Dermatological Research*, 313(5), 389–390. <https://doi.org/10.1007/s00403-020-02088-9>
- Sezer, Ş., & Can, E. (2019). School happiness: A scale development and implementation study. *Eurasian Journal of Educational Research*, 79, 167-190. <https://doi.org/10.14689/ejer.2019.79.8>
- Söner, O. ve Gültekin, F. (2021). COVID-19 salgınında ergenlerin umut, psikolojik sağlamlık ve kişilik özellikleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 329-349. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.825260>
- Söner, O. ve Kartol, A. (2022). Covid-19 salgınına yakalanmayan yetişkinlerin bilinçli farkındalık, depresyon, anksiyete ve stres düzeyleri arasındaki ilişkiler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(84), 1811-1825. <https://doi.org/10.17755/esosder.1120296>
- Street, H. (2010). Factors influencing a learner's decision to drop-out in higher education distance learning. *Online Journal of Distance Learning Administration*, 13(4).

- Tagay, Ö. ve Çakar, F. S. (2017). Okullarda yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin okul psikolojik danışmanlarının görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1168-1186. <https://doi.org/10.29299/kefad.2017.18.3.059>
- Terzi, Ş., Tekinalp, B. E. ve Leuwerke, W. (2011). Psikolojik danışmanların okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri modeline dayalı olarak geliştirilen kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programını değerlendirmeleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 51-60.
- Tuzcuoğlu, N., Aydın, D. ve Balaban, S. (2021). Pandemi döneminde okul öncesi dönem çocukları ve annelerinin psikososyal açıdan etkilenme durumunun anne görüşleri doğrultusunda incelenmesi. *Temel Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-13. <https://doi.org/10.29228/mutead.1>
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilir nitelikte bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543-559.
- Tregoning, J. S., Flight, K. E., Higham, S. L., Wang, Z., & Pierce, B. F. (2021). Progress of the COVID-19 vaccine effort: Viruses, vaccines and variants versus efficacy, effectiveness and escape. *Nature reviews. Immunology*, 21(10), 626-636. <https://doi.org/10.1038/s41577-021-00592-1>
- Ulusoy, Y. Ö. ve Cihangül, N. (2021). Uzaktan eğitim sürecinde psikolojik danışmanların krize müdahale deneyimlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Özel Eğitim ve Rehberlik Dergisi*, 1(1), 195-231.
- Yaman, B. (2021). COVID-19 pandemisi sürecinde Türkiye ve Çin’de uzaktan eğitim süreç ve uygulamalarının incelenmesi. *OPUS-Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(Pandemi Özel Sayısı), 3296-3308. <https://doi.org/10.26466/opus.857131>
- Yeşilyaprak, B. (2003). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yeşilyaprak, B. (2009). Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberlik alanının geleceği: Yeni açılımlar ve öngörüler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(1), 193-213. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001187
- Yeşilyaprak, B. (2010). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Yeşilyaprak, B. (2019). Türkiye’de mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı hizmetleri: Güncel durum ve öngörüler. *Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi*, 2(2), 73-102. <https://doi.org/10.14527/9786053641742.01>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (11.baskı). Seçkin Yayıncılık. <https://doi.org/10.18020/kesit.1279>
- Yıldız B., & Yusuf B. (2020). Investigation of the effects of the coronavirus pandemic and social isolation on psychological symptoms in terms of psychological resilience and coping styles. *J Clin Psy*, 23(1), 38-51.
- Şahin, F. Y. (2016). Okul psikolojik danışmanlarının okullarında verdikleri psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini değerlendirmeleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(1), 281-298. <https://doi.org/10.14527/9786053180128>
- Şahin, F. Y. (2021). Psikolojik danışmanların COVID-19’a, yüz yüze ve çevrimiçi psikolojik danışma yapmaya, yüz yüze ve çevrimiçi eğitim almaya ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (9), 496-522. <https://doi.org/10.21733/ibad.799721>
- Zhang, W. R., Wang, K., Yin, L., Zhao, W. F., Xue, Q., Peng, M., Min, B. Q., Tian, Q., Leng, H. X., Du, J. L., Chang, H., Yang, Y., Li, W., Shangguan, F. F., Yan, T. Y., Dong, H. Q., Han, Y., Wang, Y. P., Cosci, F., & Wang, H. X. (2020). Mental health and psychosocial problems of medical health workers during the COVID-19 epidemic in China. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 89(4), 242-250. <https://doi.org/10.1159/000507639>
- Zhu, N., Zhang, D., Wang, W., Li, X., Yang, B., Song, J., ... & Tan, W. (2020). A novel Coronavirus from patients with pneumonia in China. *New England Journal of Medicine*. <https://doi.org/10.1056/NEJMoa2001017>